

Landsstemnetale
Noregs Ungdomslag
Odda, 30.6.91

Statsminister Gro Harlem Brundtland

VERN OM MILJØET

1. Vern om miljøet: Tenke og handle lokalt og globalt

Kjære ungdommer i alle aldre!

La meg først få takke Noregs Ungdomslag for igjen å få holde landsstemnetalen. Siste gang - en gang på 70-tallet - var jeg miljøvernminister. Jeg er glad for og imponert over det sterke engasjementet som barn og unge viser for miljøspørsmålene, og i arbeidet for å skape en tryggere og bedre fremtid. Jeg vet at mange av dere er urolige for hva fremtiden kan bringe, og at mange føler seg maktesløse.

Mange tegn i tiden er skremmende. Men det er viktig å legge til: Når vi føler uro, blir vi samtidig ivrige etter å utfordre de kreftene som leder i gal retning og å finne fram til nye løsninger. Den kritiske holdningen og alle ideene som dere kommer opp med er et godt bevis på at informasjon og kunnskap om hvilke farer som i dag truer natur og miljø, er en viktig drivkraft bak arbeidet for å komme over i nye og bedre spor.

I den store strømmen av henvendelser og ønskemål som rettes mot oss som politikere, er det mange miljøbrev fra barn og ungdom. Guri, som er 11 år og kommer fra Øksfjord i Finnmark, er et godt eksempel. Hun gir oss klar beskjed når hun skriver:

"Jeg mener at forurensning er noe dumt. Fabrikkene lager røyk og bilene sprøyter ut røyk. Og resten ødelegger vi selv. Jeg tror at du som statsminister kan fortelle folk dette, og at vi barn også bryr oss om forurensning. Du kunne for eksempel ta et av brevene og lese det opp. Jeg håper du ber folk skjerpe seg; det kommer andre etter oss!"

Denne beskjeden fra Guri kan jo nettopp sammenfattes i parolen "Vern om miljøet". Den må vi alle slutte opp om, og mottoet "tenke og handle globalt og lokalt" må gå som en rød tråd i det engasjementet. Vi står overfor en oppgave hvor vern om miljø og menneske, og ansvaret for helheten blir det sentrale; helhet på tvers av landegrenser, og helhet som et ansvar for de generasjoner som kommer etter oss.

2. Den faktiske situasjonen; utfordringer og lyspunkter

Situasjonen, både her hjemme og verden over, viser jo med all tydelighet at vi ikke har noe valg, og at vi ikke har særlig mye tid å miste. Flere av skadene på naturmiljøet brer seg. I Sør-Norge er f.eks. alle sjøer og elver i et område på over 18.000 kvadratmeter praktisk talt tomme for fisk, og halvparten av dem er blitt det siden midt på 70-tallet. Astma- og allergisykdommene, som mange barn er sterkt plaget av, settes også i sammenheng med forurensningene av miljøet.

Vender vi blikket mot andre land, kan vi dessverre med letthet lage en altfor lang liste med dystre beskrivelser; havforurensninger, ørkenområder som sprer seg, jord og landbruksområder som ødelegges, og tap av plante- og dyrearter.

Videre rapporterer forskerne at vi sannsynligvis står foran større og raskere endringer i klimaforholdene på jorden enn noen gang før i menneskehetens

historie. Årsaken til dette er de store utslippene av klimagasser, og da særlig fra de vestlige industrilandenes side. Her trengs drastiske tiltak fordi det er så mye som kan stå på spill. I en varmere verden risikerer vi at tørke og ørkenspredning griper om seg og at havet stiger. Det vil ramme hardt, fordi det store flertall av jordas befolkning bor nettopp i kystsonene; og utviklingslandene - som har bidratt minst til denne drivhuseffekten - vil komme klart dårligst ut.

Det er derfor mange som spør seg om ikke bildet er helsvart - og om det ikke er slik at det ikke nytter? Finnes det ikke lyspunkter som kan gi håp om at det nytter å være aktive, og at handling fører fram? Joda; vi har heldigvis også eksempler på det - både i de mange lokalsamfunnene, nasjonalt og internasjonalt.

Oddasamfunnet, og rensetiltakene på Norzink, er et nærliggende eksempel å vise til. Fram til 1987 var Norzink en av de største forurenerne av Sørfjorden, gjennom betydelige utslipp av tungmetaller. Med ulike tiltak, som bl.a. fjellhallen for lagring av avfall, rensingen av utslippene, og arbeidet med å stoppe avrenningen fra gamle deponier, har bedrift og myndigheter tatt betydelige skritt i riktig retning. Jeg må også få si at den innstillingen som hele Oddasamfunnet i dag har til miljøspørsmålene, er et eksempel til etterfølgelse. Den viser at det gjennom samarbeid, oppfinnsomhet og teknologisk fornyelse går an å kombinere tradisjonell industrivirksomhet med hensynet til natur og miljø.

Oppfinnsomhet lå også bak da storbedriften Elkem for noen år siden fant ut hvordan et problemavfall kunne omdannes til å bli et lønnsomt produkt - det såkalte Microsilica-produktet. Her snudde man altså på flisa, og fant fram til en ny mulighet hvor man i utgangspunktet satt med et stort problem i fanget. Denne holdningen er det viktig at vi stimulerer til, og eksempelet fra Elkem bør mange bedrifter merke seg. I dag er etterspørselen etter

Microsilica så stort at Elkem må gå utenlands for å få nok råstoff til denne sin lønnsomme produksjonen.

Og - for fortsatt å holde oss til industrien: For kort tid siden kunne Statens Forurensningstilsyn slå fast at utslippene av miljøgifter er gått kraftig ned de siste årene. Reduksjonen skyldes både at industrien har tatt problemene alvorlig og vist ansvar, samtidig som Forurensningstilsynet og miljøvernorganisasjonene har brukt sin faglige kunnskap og vært pådrivere på en god måte.

Jeg tror vi med stor rett kan konstatere at arbeidet for et bedre miljø bærer frukter, og at det nytter å være offensive og lete etter nye veier å gå, og ha en offensiv og optimistisk holdning. Dette gjelder også på det internasjonale planet. Responsen i industrilandene på Verdenskommisjonens rapport om miljø og utvikling har vært positiv - selv om det er svært mye arbeid som gjenstår. FN-systemet og viktige økonomiske samarbeidsorganisasjoner gir sin støtte til prinsippet om en bærekraftig utvikling, og de legger det til grunn for sitt videre arbeid med miljøproblemene. Mens verdens regjeringsjefer for få år siden slett ikke nevnte miljøspørsmålene i sine taler og innlegg eller la vekt på dem i sin politikk, så har vi nå faktisk sett tilløp til det jeg vil kalle konkurranse om grønn politikk mellom dem og om å vise internasjonalt initiativ på området. Dette er en helt ny situasjon.

Derfor bærer også avspenningen mellom Øst og Vest bud om nye muligheter for miljøpolitisk innsats. Det er skapt et nytt politisk rom, hvor landene nå i fellesskap her og bør bruke sin oppmerksomhet og sine ressurser i miljø sikkerhetens navn. Ved å presse ned de altfor høye militærutgiftene kan vi frigjøre penger, ressurser og mennesker som kan brukes i miljøvernarbeidet.

3. Ikke stykkevis og delt, men gjennom allianser og helt

Hva annet forteller disse eksemplene oss? Jo, at utfordringene vi står overfor heller ikke kan løses stykkevis og delt. Tiltakene må plasseres inn i en større sammenheng. Det skyldes at miljøproblemet ikke kjenner landegrensene; f.eks. kan 90% av den sure nedbøren over Norge spores tilbake til utslipp i andre land. Den politiske mobiliseringen må derfor først forankres i hvert enkelt lokalmiljø, slik som her i Odda. Og så må det samtidig sluttet allianser mellom mange land, slik det skjedde på FNs miljøkonferanse i Bergen i fjor, og slik det legges opp til for Brasil-konferansen neste sommer.

Men disse alliansene må ikke begrense seg til avtaler mellom myndigheter. Skal de få den nødvendige styrken, må vi ha et sterkt engasjement og et bredt samarbeid - mellom unge og eldre, mellom bedrifter, organisasjoner, aksjonsgrupper og myndigheter; kort sagt, mellom alminnelige mennesker. Vi trenger full mobilisering i arbeidet for å reparere skadene som har skjedd, og for å hindre nye skader i å oppstå.

Men hva slags virkemidler har samfunnet å sette inn, i tillegg til et sterkt og ekte engasjement fra enkeltmennesker, grupper og bevegelser. Hva kan vi sette inn av virkemidler, som fører fra politisk vilje til handling og til håndfaste resultater? Er forbud, lovreguleringer, bøter og tvangsmidler det rette? Skal vi bruke økonomiske virkemidler og avgifter i større grad? Hva med informasjons- og holdningskampanjer? Eller skal vi satse sterkest på de positive virkemidlene - som f.eks. offentlig finansiering av forskning for miljøet?

Jeg tror svaret egentlig er enkelt: Vi må bruke hele dette registeret, og mere til. Her må det brukes både gulrot og pisk. Miljøavgifter og reguleringer må settes inn side om side. Reglene og ordningene må være slik at hver enkelt, husholdningene og bedriftene faktisk finner det fornuftig og i egen interesse - å innrette seg slik at det blir til beste for miljøet. Dessuten må vi gjøre alt som står i vår makt for å få fram internasjonale, forpliktende avtaler som kan binde opp hver enkelt nasjon og som kan legge grunnlag for en bærekraftig utvikling.

4. Internasjonalt samarbeid

Svært mye av vårt internasjonale miljøarbeid rettes nå inn mot FN-konferansen i Brasil neste år. Det er tre saker som står i sentrum for oppmerksomheten: Forholdet mellom industrilandene og utviklingslandene, arbeidet med en verdensomspennende klimaavtale, og tiltak for å sikre vårt biologiske mangfold. Som naturlig er må sakene sees under ett. Jeg tror resultatet av konferansen bare kan bli det vi ønsker, hvis vi lykkes å få til et samspill mellom de rike og de fattige land. Hvorfor det? Jo, fordi vi er alle i samme båt, og vi kan bare greie jobben med de fremtidige utfordringene hvis vi tar felles ansvar.

Til tross for at verdensøkonomien har vokst gjennom hele 80-tallet, blir det stadig flere mennesker i verden som ikke har nok mat, som mangler tak over hodet, og som lever under fattigdomsgrensen. I slike situasjoner, hvor kampen for å overleve fra den ene dagen til den neste blir det viktigste, vil behovet for å bevare naturmiljøet ofte bli satt i annen rekke. I flere landområder, og særlig i Afrika, er situasjonen allerede kritisk.

Dette er forhold vi i de rike landene selvsagt ikke kan snu ryggen til. Her er det ikke bare snakk om økonomi og politikk, men i enda høyere grad om ansvar og moral. Dessverre er det ennå en utbredt oppfatning i de rike

landene at man ser på miljøproblemene i nord som atskilt fra problemene i sør. Men så lenge de fattige landene må bruke mesteparten av sin hardt inntjente valuta til å betale gjeld og til den daglige kampen for helt grunnleggende livsbehov, er det også umulig å kreve at de nå må betale for å reparere miljøskader som vi i industrilandene er hovedansvarlige for.

I Nord-Sør spørsmålet er det derfor bare to konklusjoner å trekke: For det første må de vestlige landene yte finansiell og teknologisk miljøhjelp til U-landene, med midler som kommer i tillegg til den vanlige formen for utviklingshjelp. Klimafondet, som Norge i år har avsatt 75 millioner kroner til, er et norsk bidrag til akkurat dette. For det andre må de vestlige landene bidra til å få løst U-landenes gjeldsproblem, som nå er i ferd med å bringe disse landene inn i en ond sirkel. Meldingen for noen dager siden, om at de store industrilandene skal være villige til å lette gjeldsbyrden for de fattigste landene med 15 milliarder dollar, er derfor en gladmelding å notere i marginen.

I regjeringsmøtene fra uke til uke er alle disse sakene nå gjengangere på dagsordenen. Norge vil ligge i fremste linje - også internasjonalt - og vi ønsker at løsningene som velges blir så gode og fremsynte som mulig. Derfor arbeider vi så hardt for det prinsippet som vi kaller kostnadseffektive avtaler. Vi må ordne oss slik at pengene som skal brukes til å få ned klimautslippene i verden, blir satt inn der hvor vi får de største reduksjonene for hver krone som brukes. Det betyr at dagens avtaler, som fastlegger like prosentvise kutt for alle land, må erstattes av et bedre og mer fremsynt system. Det betyr ikke at noen land dermed skal slippe lettere enn andre, men at vi bedre og raskere kan nå våre felles mål. Med basis i nasjonale målsettinger, forpliktelser og standarder, må det åpnes for å bytte utslippkvoter mellom landene, slik at vi kan gå raskere frem og sammen oppnå mer.

Forhandlingene om klimaavtalen er krevende. Men det er tatt viktige skritt i riktig retning, når nå land etter land har formulert nasjonale målsettinger; slik Norge har gjort det gjennom vedtaket om å stabilisere utslippene på 1989-nivå innen år 2000. Co2 -avgiften som ble innført ved årsskiftet, og som bl.a. ble pålagt oljeselskapene på norsk sokkel, er ledd i dette arbeidet. I oljemiljøet har den allerede skjerpet innsatsen. Nå setter selskapene opp sine egne CO2-programmer, samtidig som de øker innsatsen for å finne fram til nye, tekniske løsninger.

5. Europa

Den avtalen mellom EF og EFTA som vi nå forhandler om og utviklingen i Øst-Europa legger grunnlaget for en ny bred europadebatt i tiden fremover. Her vil miljøspørsmålet bli et helt sentralt tema, ikke minst blant dere unge. I dag ser jeg ingen annen gruppe av land som kan ta lederskapet i de miljøforhandlingene vi står foran, enn nettopp Europa selv. Det betyr at vi i økende grad må ha kontakt med EF-landene, og få til et konstruktivt samarbeid med dem. Jeg er derfor dypt uenig med dem som mener at vi skal snu ryggen til EF, og betrakte den organisasjonen som mer eller mindre uinteressant i miljøpolitisk sammenheng. Hvis vi skal nå resultater som spiller noen rolle ut over landegrensene, må vi ha mange med oss, ikke bare våre aller nærmeste naboland i Norden.

Ikke på noen andre områder enn det miljøpolitiske ser vi hvor skadelig delingen av Europa har vært. De store forurensningsproblemene i Øst-Europa må løses, og det er et stort behov for økonomisk og teknologisk hjelp; til Polen, på Kola og til de andre landene som sliter med umoderne, nedslitte industrianlegg og med store naturskader og helseproblemer. For problemene er felles, og de kan bare løses dersom vi kan bryte ut av den nasjonale tankegangen og skaper effektive, felles beslutningssystemer.

6. Oppfølging på hjemmebane - noen eksempler

Det er helt avgjørende at de avtalene og spillereglene som landene blir enige om, også følges opp på hjemmebane. De siste årene ser vi at mange industribedrifter og organisasjoner har blitt vel kjent med viktige ord og uttrykk fra kjemikernes fagfelt. Det gjelder f.eks. klorfluorkarboner (KFK-gassen) og haloner som er en trussel mot ozonlaget, hvor Norge har satt et 50% reduksjons mål innen utgangen av 1991. Vi har satt oss som nasjonalt mål å få ned svovelutslippene med 50% innen 1993, med 1980 som basisår. Og vi har som et tredje eksempel undertegnet avtaler om å redusere utslippene av de såkalte NOx-ene.

Det er, når vi ser alle miljøtiltakene samlet, et stort nytt politikkområde som har utviklet seg de siste 15-20 årene, og som med sikkerhet vil stå enda mer sentralt i årene som kommer. Men dette betyr samtidig at vi ikke bare må lete på Miljøverndepartementets budsjetter og direkte ansvarsområder for å få bilde. Den viktigste jobben til Miljøverndepartementet er jo faktisk å få miljøvernet innarbeidet i alle sektorene, som en større eller mindre del av alle departementenes arbeidsoppgaver. Slik må det også være i kommunene, hvor alle etatene må ta et ansvar for miljøvernet. Spørsmålet om hvordan vi kan få virkeliggjort dette, har vi behandlet i den stortingsmeldingen om "Miljøvern i kommunene" som vi la fram i vinter. I de siste dagene har dere kanskje sett at Norge har vært vertsland for en stor internasjonal miljøvernkonferanse for lokalt ansvarlige politikere fra ca. hundre land.

Av andre tiltak vil jeg også nevne arbeidet med den store og vanskelige spesialavfallsaken. Regjeringen har nå gitt grønt lys for dannelsen av det selskapet som skal stå for bygging av drift av et slik avfallsanlegg. Dermed er vi nå kommet et viktig skritt videre. Det gjenstår å finne fram til lokaliseringen av anlegget, og her må vi ha en åpen debatt om ulike

alternativer - ut fra de utredningene som selskapet kommer opp med. Den debatten kan nok bli vanskelig, slik vi ser det i mange lokaliseringssaker. Noen ønsker anlegget velkomment til sin kommune; andre vil se med skepsis på å få det plassert på "egen gårds plass". Denne type debatter må vi greie - og vi må trekke konklusjoner, slik at vi kan ha anlegget i drift i 1996, slik planen går ut på.

7. Ikke bare opp til politikerne

Til slutt vil jeg understreke noe jeg også var inne på innledningsvis; at det ikke bare er opp til politikere å følge opp vårt ansvar for miljøet. I årene fremover vil alle måtte innstille seg på forandringer. Det gjelder i vårt dagligliv, hvor vi på handlerundene må bli flinkere til å sjekke om varene vi kjøper er miljøriktige. På kjøkkenet kan vi sortere og fordele avfallet fra eget forbruk på nye og bedre måter. Også bilbruken vil bli berørt. Det vil kunne skje mange omlegginger, ikke minst som følge av den teknologiske forskningen. Bilmotorene kan bli mer energieffektive, avgassene kan renses bedre, og nye drivstoffer tas i bruk. Men vi må også være forberede på å legge om bilbruken, ved å kjøre mindre og få mer av den samlede trafikken over på kollektive transportmidler.

8. Avslutning

Miljøutfordringene angår hele vår økonomi, vår produksjon og vårt forbruk. Derfor vil vi også måtte sette i verk tiltak innenfor alle områder og sektorer av samfunnslivet. Den snuoperasjonen som må gjennomføres er det største samfunnsprosjekt menneskeheten noen gang har stått overfor, og det er et prosjekt som stiller store krav til beslutningsevnen og handlekraften i det internasjonale samfunnet. Det er dette det internasjonale arbeidet både i

FN, frem til 1992, dreier seg om; - og det er hva debatten om Europas egentlige fremtid handler om.

Det er ikke rart at mange føler at tempoet i miljøpolitikken går for tregt. Utålmodigheten er stor hos de ivrigste, og jeg vil si takk for det. Men vi lykkes ikke hvis vi ikke er i stand til å få arbeid i gang i de aller fleste land. Det nytter ikke - verken for Norge eller Norden - å stå alene.

Nylig så jeg i en artikkel at en av de unge miljøforkjemperne mente at mye av det internasjonale miljøsamarbeidet er et diplomatisk maktspill. Ja, det er helt riktig det. Landene har ulike interesser - og det kommer ofte til uttrykk. Slik er det også i vårt eget land når samfunnsendringer skal gjennomføres. Vi må komme frem til holdninger, regler og adferd - som samler et flertall bak seg. Derfor er det så viktig - i hvert enkelt land å samle nok folkelig engasjement og demokratisk tyngde bak miljøkravene som legges inn i denne maktkampen for fremtiden. Miljøuka i Odda og interessen her i dag viser at vi er på rett vei.